

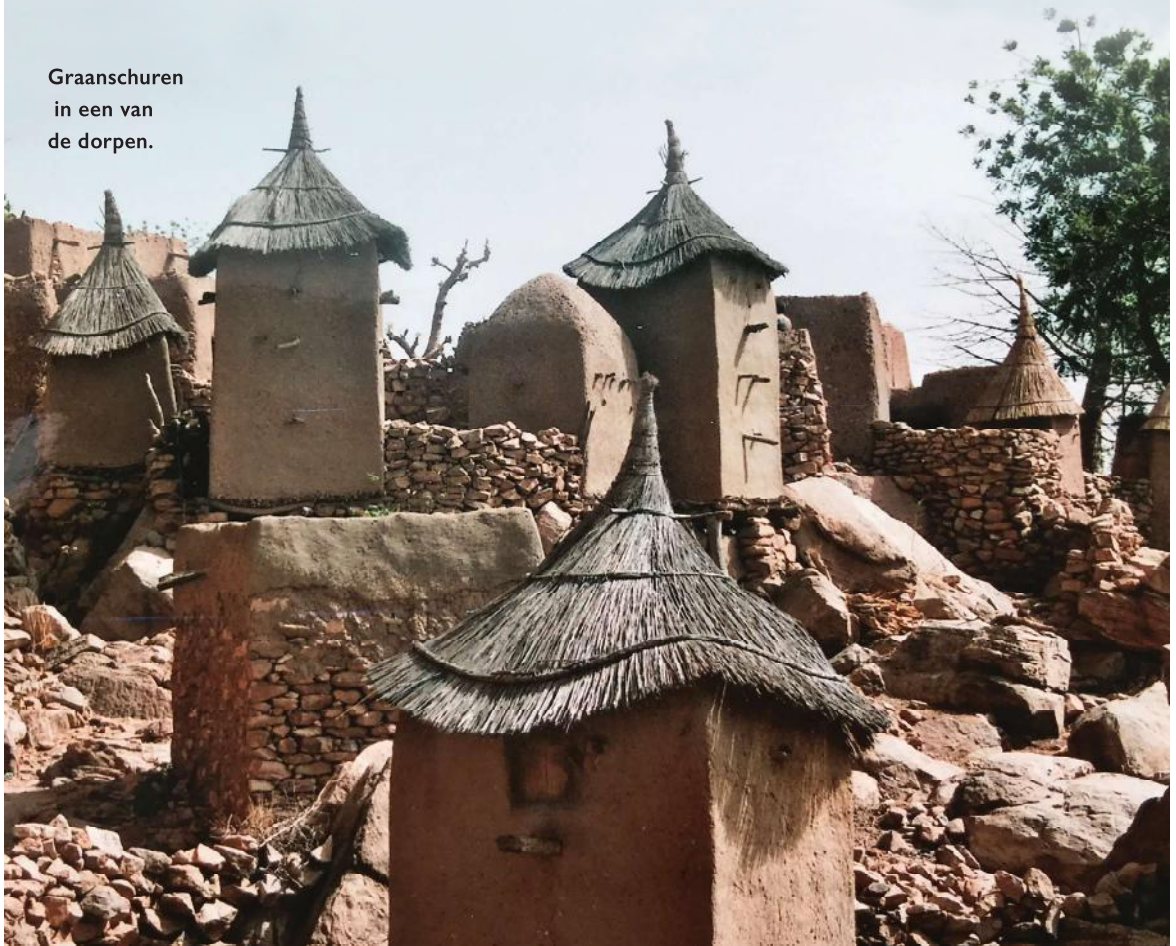
Een reis door het Dogon-gebied

In 2005 maakten we een prachtige reis door Mali. In het Dogon-gebied kochten we een ketting en een fetisj, die volgens de man die ze ons verkocht, gebruikt zijn door een hogon, de geestelijk leider van de Dogon.

Een Toguna, mannenhuis.

Graanschuren in een van de dorpen.

Onze belangstelling voor Mali was gewekt door Mathilde de Vree. Zij had een galerie in Rotterdam waar ze Romeins glas- en aardewerk, Afrikaanse tribale kunst, sieraden en gebruiksvoorwerpen uit het Midden- en Verre Oosten exposeerde en verkocht.

In de zestiger jaren ging ze mee met de expedities van architect en (amateur-)archeoloog Herman Haan om, zoals dat werd beschreven 'de geheimen van het Tellem-volk (het volk dat voor de Dogon in de Bandiagara-vallei leefde) te ontdekken.' In het Vrije Volk van 1982 werd er op de voorpagina een artikel aan gewijd onder de kop 'Particulieren helpen bedreigd negervolk'. In haar galerie kon Mathilde uitzonderlijk mooie en spannende verhalen over die reis vertellen.

De smid

Op onze reis bezochten we dorpen in de Dogon-vallei en bewonderden de bijzondere architectuur, het landschap, de rotswanden, de gebruiksvoorwerpen, textiel en sieraden. We genoten van de gastvrijheid en de verhalen van de bewoners.

We logeerden in een gastenverblijf van de smid en zijn gezin. Hij vertelde dat een smid altijd aan de rand van het dorp woont en werkt, omdat hij met vuur werkt. Een smid kan alleen trouwen met een vrouw van een andere smid-familie, dus altijd binnen zijn eigen groep. De sociale posities in een Dogon-dorp worden gevormd door vier groeperingen: de landbouwers en de drie kasten van sme-

© Violette Cornelius / Nederlands Fotomuseum

De Dogon-expeditie van Herman Haan

Haan en zijn expeditieploeg deden o.a. onderzoek naar de hollen in de overhellende rotswanden van de Bandiagara waar de Tellem hun volwassen doden samen met aardewerk, weefsels en maskers begraven hebben. Nu worden er alleen nog hogons, de spirituele leiders van de Lebe cultus, bijgezet.

Omdat deze hollen slecht bereikbaar waren, bedacht Haan een constructie. Hij ontwikkelde een aluminium bol met openingen, die door middel van een stelsel van lieren en banden vanaf de bovenrand van de rots naar beneden werd gelaten.

Mathilde vertelde dat zij in die bol omlaag werd gelaten en eruit moest springen als ze eenmaal voor een opening hing en dat dit niet zonder gevaar was. Zeker als ze erin terug moest stappen.

De Klif van de Bandiagara (3274 km² groot) en het dorp Songo zijn in 1989 aan de UNESCO Werelderfgoedlijst toegevoegd.

den, leerlooiers en wevers. Elke groep heeft zijn eigen samenleving met eigen regels, feesten en tradities. De smid heeft de belangrijkste positie binnen de kasten.

's Avonds riep de smid de gasten bij het vuur. Hij vertelde verhalen en er werd gedanst en gezongen door zijn gezin. De smid had zeven dochters

en hij vertelde dat hij zich sterk maakte, samen met andere dorpen in de Dogon, voor afschaffing van de besnijdenis van meisjes.

Levensvisie

De Dogon zijn tolerant wat betreft geloof. In de 19e eeuw brachten de Fulani-herders hen in aanraking met de islam

De Dogon zijn tolerant wat betreft geloof

en 50 jaar later brachten de Fransen het christelijke geloof. Echter, het animisme blijft een belangrijk onderdeel van de cultuur.

De hogon

De spirituele leider is de hogon, meestal de oudste man van een dorp. Een hogon is verbonden met de Lebe cultus, de cultus die de vruchtbaarheid en vernieuwing van het land en de bevolking garandeert. Hij wordt geholpen door meerdere priesters. Naast de Lebe cultus kennen de Dogon de Binou cultus. Binou priesters bewaken de harmonie tussen de leden van de gemeenschap en de kosmische krachten van het universum. Bij problemen, zoals ziekten, natuurrampen, etc. zal er een beroep gedaan worden op een binou priester. In trance zal deze tijdens zijn reis door het universum een oplossing zoeken voor het probleem.

In sommige gevallen kunnen de hogon en de binou priester samenwerken.

Zowel de hogon als de binou priesters dragen een halsketting, een *amma talu* of *nommo koro*. De kettingen kunnen van verschillende materialen gemaakt zijn (ijzer, leer, vezels), maar er zit altijd minstens één steen in verwerkt. [red.: in Tribale kunst 2020-1 schrijft Hans van der Storm over deze kralen).

Als er een ijzeren ketting wordt gebruikt, wordt deze door de smid gemaakt. Het ijzer verwijst naar de aarde,

waarin de voorouders begraven liggen. De steen zou het gebeente van Lebe, de eerste hogon, symboliseren.

Er bestaat het verhaal dat Lebe elke nacht de hogon bezoekt in de gedaante van een slang. Door het lichaam van de hogon te likken, zou hij hem zuiveren en zou hij de kracht van de voorouders op de hogon overdragen.

Twee voorwerpen met een verhaal

Bij een wandeling zien we in de steile rotswand van de Bandiagara de graven van de Tellem. Het is heel warm. Tussen de middag komen we bij een paar huizen waar we eten en siësta houden tot de temperatuur meer dragelijk zal zijn om terug te gaan naar onze slaapplek op het dak van een woning. Een man komt langs en wil ons wat verkopen. Een snoer met een witte steen boeit ons. Hij vertelt dat het een halsnoer van een hogon is. Hij nodigt ons uit om in een schuurtje waar hij nog meer voorwerpen

heeft, te komen kijken. Daar zien we een fetisj die ons ook intrigeert. Hij vertelt dat het een fetisj is van de hogon, die ook medicijnman is. Deze fetisj wordt gebruikt bij mensen met psychische problemen. Hij wordt op het hoofd gebonden en de zieke moet de fetisj enige tijd dragen. De fetisj bestaat uit een hoorn, doek, kippenveren en -bloed, aarde en kaurischelpen. Het object ligt nu in de spreekkamer van Frans waar ik psychotherapie doe. Als een patiënt belangstellend vraagt wat het voorwerp voorstelt, vertelt Frans over de oorspronkelijke functie waarop we meestal beiden concluderen dat indien niets helpt wij deze optie nog achter de hand hebben.

kvanpaassen@upcmail.nl

Ketting van een Dogon priester.

Foto en coll. Huib Blom

Het hogon-snoer
dat de auteurs op hun reis
gekocht hebben.

Karin van Paassen verwerkt als curator graag etnische sieraden met hun verhalen in tentoonstellingen, workshops en lezingen. Karin en Frans verzamelen al 40 jaar sieraden tijdens hun reizen in Azië en Afrika en zijn vooral benieuwd naar hun betekenis en geschiedenis.

Internet

geraadpleegd maart 2021
<https://www.encyclopedia.com/humanities/news-wires-white-papers-and-books/lebe>
American Geographical Society
(//americangeo.org), 2016

De fetisj, die gebruikt is
bij psychische problemen.